

Yrd. Doç. Dr. Arzu ARSLAN ERTÜRK

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı

Öğretim Üyesi

TÜRK İŞ HUKUKUNDA İŞÇİNİN SADAKAT BORCU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜRLER.....	v
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xxi
§1. GİRİŞ.....	1
I. KONUNUN ÖNEMİ.....	1
II. İNCELEME YÖNTEMİ.....	3

Birinci Bölüm

SADAKAT BORCUNUN HUKUKİ NİTELİĞİ VE SÖZLEŞMELER HUKUKUNDAKİ YERİ

§2. SADAKAT, SADAKAT BORCU KAVRAMI VE HUKUKİ NİTELİĞİ.....	7
I. GENEL OLARAK.....	7
II. SADAKAT KAVRAMI VE BU KAVRAMDAN TÜREYEN SADAKAT BORCUNUN TANIMI.....	8
1. Sadakat Kavramı.....	8
a. Ahlaki bir kural olarak sadakat.....	9
b. Hukuki bir kavram olarak sadakat.....	11
2. Sadakat Borcunun Tanımı.....	12
III. SADAKAT BORCUNUN HUKUKİ NİTELİĞİ.....	13

1. Genel Olarak	13
2. Genel Bir Ölçüt Olarak “İyi Ahlak” ve Sadakat Borcu	15
3. Dar Anlamıyla Sadakat Borcu ve Bu Borcun Kuramsal Temelleri.....	17
a. Sadakat borcu ve sözleşmesel sadakat (vertragstreue).....	18
b. Sadakat borcu ile doğruluk ve güven ilkesi	19
aa. Genel olarak.....	19
bb. Medeni Kanun m. 2 hükmü anlamında “doğruluk ve güven ilkesi”	21
aaa. Medeni Kanun m. 2 hükmünün hukuk düzeni içerisindeki yeri	24
bbb. Medeni Kanun m. 2 hükmünün uygulama alanı	25
cc. Sadakat borcunun Medeni Kanun m. 2 hükmü ile ilişkilendirilmesi	27
c. Sadakat borcu ve menfaatlerin korunması.....	31
§3. SÖZLEŞMELER HUKUKUNDA SADAKAT BORCU	32
I. GENEL OLARAK.....	32
II. KONUSU İŞ GÖRME OLAN SÖZLEŞMELERDE SADAKAT BORCU	34
1. Vekalet Sözleşmesi	34
2. Tellallık Sözleşmesi.....	38
3. Tek Satıcılık Sözleşmesi.....	42
III. ŞİRKET SÖZLEŞMELERİNDE VE TİCARET ŞİRKETLERİNDE SADAKAT BORCU.....	44
1. Genel Olarak	44
2. Adi Şirket.....	45
3. Kollektif Şirket.....	47
4. Komandit Şirket	52
5. Anonim Şirket.....	55
6. Limited Şirket	61

IV. FRANCHISE SÖZLEŞMESİNDE SADAKAT BORCU65

İkinci Bölüm
İŞÇİNİN İŞ SÖZLEŞMESİNDEN DOĞAN
SADAKAT BORCU

§4. İŞ SÖZLEŞMESİ VE SADAKAT BORCU	69
I. GENEL OLARAK	69
II. İŞ SÖZLEŞMESİ KAVRAMI VE HUKUKİ NİTELİĞİ	70
1. Genel Olarak	70
2. Hizmet Sözleşmesi-İş Sözleşmesi Terminolojisi	72
3. İş Sözleşmesinin Tanımı ve İş İlişkisi	76
a. Tanımı.....	76
b. İş sözleşmesi ve iş ilişkisi	78
4. İş Sözleşmesinin Hukuki Niteliği	81
a. Özel hukuk sözleşmesi olması.....	81
b. Tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olması.....	82
c. Sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşme olması	82
d. İşçinin şahsına bağlı olması	83
5. İş Sözleşmesinin Unsurları	84
a. Bir işin görülmesi	85
b. İşin (hizmetin) görülmesinin bir ücret (ivaz) karşılığında olması.....	86
III. İŞ SÖZLEŞMESİNİN BELİRLEYİCİ UNSURU VE SADAKAT BORCUNUN TEMELİ OLARAK; BAĞIMLILIK UNSURU	87
1. Genel Olarak	87
2. Bağımlılık Unsurunun Varlığını Belirleyen Ölçütler	94
a. Ekonomik bağımlılık.....	95
b. Teknik bağımlılık.....	96
c. Kişisel/Hukuki bağımlılık.....	97

aa. Genel olarak.....	97
bb. Hukuki bağımlılık ilişkisi hakkındaki ölçütler.....	101
aaa. Başkasının iş ya da hizmet organizasyonu içinde iş yapma	101
bbb. Başkasının işyerine katılma ve başkasının yararına iş yapma.....	104
ccc. Başkasının çalışmasına müdahale.....	105
3. Bağımlılık Unsuru ve İşçinin Sadakat Borcu Hakkındaki Değerlendirmemiz	105
§5. İŞÇİNİN SADAKAT BORCUNUN TARİHİ GELİŞİMİ VE HUKUKİ DAYANAKLARI	108
I. TARİHİ GELİŞİM SÜRECİNE BAKIŞ	108
1. İlk Çağlarda ve Özellikle Roma Hukukunda İş Sözleşmesi ve İşçinin Sadakat Borcu.....	108
2. Batı Avrupada İş Sözleşmesinin Gelişimi ve İşçinin Sadakat Borcu	110
3. Türk Hukukunda İş Sözleşmesi ve İşçinin Sadakat Borcu	115
II. İŞÇİNİN SADAKAT BORCUNUN HUKUKİ DAYANAKLARI	117
1. İşçinin Sadakat Borcuna Kuramsal Yaklaşım	117
a. Genel Olarak	117
b. Organizasyon ve hakimiyet görüşü	118
c. Sadakat borcunun işverenin koruma borcunun karşılığı olduğuna dair görüş.....	120
d. Geleneksel menfaat topluluğu görüşü	121
aa. “Menfaat topluluğu” kavramı (Interessengemeinschaft).....	121
bb. Geleneksel öğretiyeye ilişkin değerlendirmeler.....	123
e. Kişiler hukukuna ilişkin topluluk ilişkisi görüşü	127
aa. Kişiler hukukuna ilişkin topluluk ilişkisi kavramı	128

bb. Kişiler hukukuna ilişkin topluluk ilişkisi görüşüne yöneltilen eleştiriler.....	130
f. Bugünkü görünümüyle işçinin sadakat borcu.....	132
2. İşçinin Sadakat Borcunun Yasal Dayanakları	134
a. Borçlar Kanunundaki düzenlemeler.....	135
b. İş Kanunlarındaki düzenlemeler	137
aa. 4857 sayılı İş Kanunu hükümleri	137
bb. 5953 sayılı Basın İş Kanunu ve 854 Sayılı Deniz İş Kanunu hükümleri	138
§6. İŞÇİNİN SADAKAT BORCUNUN TANIMI HUKUKİ NİTELİĞİ VE BENZER KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ.....	139
I. GENEL OLARAK.....	139
II. İŞÇİNİN SADAKAT BORCUNUN TANIMI VE NİTELİKLERİ	140
1. İşçinin Sadakat Borcunun Tanımı.....	140
2. Nitelikleri.....	144
a. İşverenin iş sözleşmesi ile hedeflediği amaca ulaşmasına hizmet eden bir borçtur	144
b. İşçinin iş görme borcu ile bağlantılı bir borçtur	145
c. İşverenin haklı menfaatlerini korumaya yönelik bir borçtur	146
d. Olumlu ve olumsuz davranış yükümlülüklerini içeren bir borçtur.....	148
3. İşçinin Sadakat Borcunun İş Hukukundaki Görünümü: Doğruluk ve Bağlılığa Uymayan Davranış....	150
a. Doğruluk ve bağlılığa uymayan davranışın kapsamı.....	151
b. Doğruluk ve bağlılığa uymayan davranışın tespiti açısından zarar unsuru ve işverenin fesih hakkı	159
c. İşçinin doğruluk ve bağlılığa uymayan davranışının suç teşkil etmesi	164

III. İŞÇİNİN SADAKAT BORCUNUN HUKUKİ NİTELİĞİ.....	169
1. Esas ve Yan Yükümlülükler.....	169
2. Yan Yükümlülük Olarak İşçinin Sadakat Borcu	172
IV. İŞÇİNİN SADAKAT BORCUNUN BENZER KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ.....	175
1. İşçinin Sadakat Borcunun İşverenin Gözetme Borcu İle Olan İlişkisi.....	175
2. Sadakat Borcunun Sürekli Borç İlişkisi Kavramı ile Olan Bağı.....	177
3. İşçinin Sadakat Borcunun Güven İlişkisi ile Olan Bağı.....	178
4. İşçinin Sadakat Borcu ve İtaat Kavramı.....	178
§7. SADAKAT BORCUNUN İŞ GÖRME BORCU ÇERÇEVESİNDE KAPSAMI VE BU BORCUN KAPSAMINI BELİRLEYEN ÖLÇÜTLER.....	180
I. SADAKAT BORCUNUN İŞ GÖRME BORCU ÇERÇEVESİNDE KAPSAMI.....	180
II. İŞÇİNİN SADAKAT BORCUNUN KAPSAMINI BELİRLEYEN ÖLÇÜTLER.....	182
1. İşçinin İşyerindeki Görevi	183
2. Görülen İşin Niteliği	184
3. İşyerinin Niteliği	185
§8. SADAKAT BORCUNUN TARAFLARI VE SÜRESİ	186
I. SADAKAT BORCUNUN TARAFLARI	186
1. Borçlu Taraf: İşçi	186
2. Alacaklı Taraf: İşveren	188
a. Gerçek kişi işveren	188
b. Tüzel kişi işveren.....	189
3. Geçici İş İlişkisinde İşçinin Sadakat Borcu	191
a. İşçinin asıl işverene karşı sadakat borcu	191
b. İşçinin geçici işverene karşı sadakat borcu.....	194
II. SADAKAT BORCUNUN SÜRESİ.....	196

1. Sadakat Borcunun Başlangıcı.....	196
a. İş sözleşmesi kurulmadan önce	197
b. İş sözleşmesinin kurulmasından sonra	203
aa. İş sözleşmesinin kurulmasından sonra ancak işe başlamadan önce	203
bb. İş başladıktan sonra	205
2. Sadakat Borcunun Sona Ermesi.....	205
a. Genel olarak.....	205
b. İş sözleşmesinin işverence süreli fesih bildirimini ile sona erdirilmesi halinde	207
aa. İş güvencesi kapsamı dışındakiler için.....	207
bb. İş güvencesi kapsamındakiler için.....	209
c. İş sözleşmesinin süresiz fesih bildirimini ile sona erdirilmesi halinde (haklı nedenle derhal fesih)	212
d. Belirli süreli iş sözleşmelerinde sadakat borcunun sona ermesi.....	214
III. GEÇERSİZ İŞ SÖZLEŞMELERİNDE SADAKAT BORCU	215
§9. İŞÇİNİN SADAKAT BORCUNUN SINIRLARI VE BORCA AYKIRILIĞIN SONUÇLARI.....	217
I. İŞÇİNİN SADAKAT BORCUNUN SINIRLARI.....	217
1. Genel Olarak	217
2. İşçinin Sadakat Borcunun Taraflarca Düzenlenmesi.....	218
3. Sadakat Borcunun Kişilik Hakkından Kaynaklanan Sınırları.....	226
a. Genel olarak kişilik hakkı kavramı	226
b. Kişilik hakkına ilişkin sınırlamaların işçinin sadakat borcu üzerindeki etkisi	230
c. İşyerinde yapılan kapı kontrolü ve işçinin kişilik hakkı.....	233
4. Sadakat Borcunun Anayasal Temel Haklardan Kaynaklanan Sınırları.....	238

a. Anayasal temel hakların özel hukuk alanındaki geçerliliği.....	238
b. Anayasal temel haklar ve işçinin sadakat borcu.....	239
c. Düşünce özgürlüğü ve sadakat borcu.....	240
d. Yerleşme ve seyahat özgürlüğü ve sadakat borcu.....	244
e. Çalışma ve sözleşme özgürlüğü ile sadakat borcu.....	247
f. Sendika özgürlüğü ve sadakat borcu.....	251
g. Grev hakkı ve sadakat borcu.....	253
II. SADAKAT BORCUNA AYKIRILIĞIN SONUÇLARI.....	255
1. Sadakat Borcuna Aykırılığın Hukuki Sonuçları.....	255
a. İş sözleşmesinin feshi.....	255
b. Zararların tazmini.....	257
c. İşveren tarafından çalışma belgesi verilmesi.....	259
d. Sır saklama ve rekabet etmeme borçlarına özgü sonuçlar.....	260
2. Sadakat Borcuna Aykırılığın Cezai Sonuçları.....	261

Üçüncü Bölüm

SADAKAT BORCUNDAN DOĞAN YÜKÜMLÜLÜKLER

§10. İŞÇİNİN ÖZEN BORCU VE SADAKAT BORCU İLE OLAN İLİŞKİSİ	264
I. İŞÇİNİN ÖZEN BORCU.....	264
1. Genel Olarak	264
2. İşçinin Özen Borcuna İlişkin Kanuni Düzenlemeler.....	265
3. İşçinin İşini Özenle Yapması ve Özen Derecesinin Tespiti.....	266
a. İşçinin işini özenle yapması.....	266
b. İşçiden beklenebilecek özen derecesinin tespiti.....	267
4. İşçinin Özen Borcunun İş Kanunundaki Görünümleri	270

a.	İşçinin görevini yapmaması.....	270
aa.	İşçinin ödevli bulunduğu görevini yapmaması.....	270
bb.	İşçiye görevinin hatırlatılması.....	272
cc.	İşçinin görevini gereği gibi ifa etmemesi.....	273
b.	İşçinin iş güvenliğini tehlikeye düşürmesi ile makinaları, tesisatı, eşya ve maddeleri hasara/kayba uğratması	274
aa.	İşçinin iş güvenliğini tehlikeye düşürmesi	274
bb.	İşçinin işverene zarar vermesi	277
5.	İşçinin Özensiz İfadan Doğan Sorumluluğu.....	279
II.	İŞÇİNİN ÖZEN BORCUNUN HUKUKİ NİTELİĞİ VE SADAKAT BORCU İLE İLİŞKİSİ	280
1.	İşçinin Özen Borcunun Hukuki Niteliği.....	280
a.	Özen yükümlülüğünü tali bir yükümlülük olarak kabul eden görüş.....	280
b.	Özen yükümlülüğünü sadakat borcunun somutlaşması olarak kabul eden görüş.....	281
c.	Özen yükümünü edim yükümünün bir parçası olarak kabul eden görüş	281
d.	Özen yükümünü bir edim yükümü ve yan yükümlülük olarak kabul etmeyen görüş	281
2.	İşçinin Özen Borcu ile Sadakat Borcunun İlişkisi	282
§11.	İŞÇİNİN SIR SAKLAMA BORCU	285
I.	SIR SAKLAMA BORCUNA İLİŞKİN KANUNİ DÜZENLEMELER.....	285
II.	İŞ SIRRI KAVRAMI.....	287
1.	Genel Olarak	287
2.	Sırrın Unsurları	289
a.	Sır niteliği (Bilinmezlik)	289
b.	Sırrın iş ile bağlantılı olması.....	291
c.	İşverenin sır saklama iradesi.....	291
d.	İşverenin haklı bir menfaatinin varlığı	292

III. SIR SAKLAMA BORCUNUN SÜRESİ VE GEÇERSİZ İŞ SÖZLEŞMELERİNDE SIR SAKLAMA BORCU	294
1. Başlangıcı	294
2. Sona Ermesi	295
3. Hükümsüz İş Sözleşmelerinde İşçinin Sır Saklama Borcu	296
§12. İŞÇİNİN İŞVERENİ BİLGİLENDİRME BORCU	297
I. GENEL OLARAK	297
II. İŞÇİNİN BİLGİLENDİRME BORCUNUN KAPSAMI	298
III. İŞÇİNİN BİLGİLENDİRME BORCUNUN GÖRÜNÜMLERİ	299
1. İşçinin Açıklama Yükümlülüğü (Offenbarungspflicht)....	299
2. İşçinin İhbar Yükümlülüğü (Anzeigepflicht)	301
3. Hesap Verme ve İade Yükümlülüğü	304
IV. BİLGİLENDİRME BORCUNUN BAŞLANGICI VE SONA ERMESİ	305
1. Bilgilendirme Borcunun Başlangıcı.....	305
2. Bilgilendirme Borcunun Sona Ermesi.....	305
§13. İŞÇİNİN YAN FAALİYETTE BULUNMA YASAĞI VE REKABET ETMEME BORCU	306
I. GENEL OLARAK	306
II. İŞÇİNİN YAN İŞ (FAALİYET) TUTMA YASAĞI.....	307
1. Genel Olarak	307
2. Yan İş Kavramı ve Bir İşin “Yan İş” Olarak Kabulü İçin Gereken Şartlar.....	307
a. Yan iş kavramı	307
b. Bir işin “yan iş” olarak kabulü için gereken şartları	309
aa. İşçi için devam eden bir asıl iş ilişkisinin mevcut olması.....	309
bb. Asıl iş ilişkisinin baskın süreyi kapsamaması.....	310
cc. İşçinin bir başka iş için de sözleşme yapması	311

dd. Yan iş tutmayı yasaklayan bir kayıt bulunmaması.....	313
ee. Asıl ve yan işe ait çalışma sürelerinin azami iş süresini aşmaması	313
ff. Yan işin niteliğinin asıl iş ile bağdaşması.....	314
3. Yan İş İlişkisinin Hukuken Geçerliliği	316
4. Yan İş Tutmanın Taraflarca Sınırlandırılması veya Ortadan Kaldırılması.....	318
5. İşçinin Yan İş Tutmama Borcunun Sadakat Borcu Açısından Değerlendirilmesi.....	321
III. İŞÇİNİN REKABET ETMEME BORCU	322
1. Genel Olarak	322
2. Rekabet Kavramı ve Rekabet Yasağı.....	323
a. Rekabet kavramı.....	323
b. Rekabet yasağı.....	324
3. İşçinin Rekabet Yasağına İlişkin Yasal Düzenlemeler	325
4. İşçinin Rekabet Etmeme Borcunun Kapsamı	328
a. Konu bakımından kapsamı.....	328
b. Kişiler bakımından kapsamı	330
5. Rekabet Etmeme Borcunun Sona Ermesi	332
§14. RÜŞVET ALMA VE TALEP ETME YASAĞI.....	333
I. Genel Olarak	333
II. Rüşvetin Tanımı ve Nitelikleri	334
1. Tanım.....	334
2. Rüşvetin Nitelikleri	335
a. Rüşvetin işçiye maddi menfaat sağlaması	335
b. Rüşvetin belirli bir amaç için verilmesi	336
c. İşçiden rüşvet karşılığı beklenecek davranışın gelecekte meydana gelmesi	337
III. Hediye ve Bahşış Kabulünün Rüşvet Alma İle Olan Sınırı	337
1. Hediye Kabulünün Rüşvetle Olan Sınırı	337

2. Bahşışın Kabulünün Rüşvetle Olan Sınırı	338
IV. Rüşvetin Sadakat Borcu İle Olan İlişkisi.....	338
§15. İŞÇİNİN SADAKAT BORCUNDAN KAYNAKLANAN DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLERİ.....	340
I. İŞÇİNİN İŞVERENE ZARAR VEREN AÇIKLAMA, İHBAR VE İSNADLARDAN KAÇINMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ	340
1. Genel Olarak	340
2. İşçinin İşverenin Şeref ve Namusuna Dokunacak Söz ve Davranışlarda Bulunması.....	341
3. Yapılan Açıklama ve İsnatların “Asılsız” ve “Şeref ve Haysiyet Kırıcı” Olması.....	343
4. Açıklamadan Kaçınma Yükümlülüğünün Anayasal Düşünce Açıklama Hakkı ve Şikayet Hakkı Karşısındaki Durumu	345
II. İŞÇİNİN İŞ DÜZENİNİ BOZMAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ	347
1. İşçinin İşverene yahut İşverenin Başka İşçisine Sataşması.....	348
2. İşçinin İş Kanunu m. 84 Hükmüne Aykırı Davranışları.....	350
3. İşçinin Diğer İşçileri Kışkırtması.....	352
4. İşçinin İşyerinde Ahlak Dışı Davranışlarda Bulunması ve İşverenin Başka İşçisine Cinsel Tacizde Bulunması.....	353
III. İŞÇİNİN KANUN DIŞI GREV VE DİRENİŞE KATILMAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ	354
§16. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	357
KAYNAKÇA	363